

Nr 3(76) 2019

ISSN 2544-7068

BEZPIECZNY BANK

BFG BANKOWY
FUNDUSZ
GWARANCYJNY

BEZPIECZNY BANK jest czasopismem wydawanym przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny od 1997 roku, poświęconym zagadnieniom stabilności systemu finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem systemu bankowego.

KOMITET REDAKCYJNY

prof. Jan Szambelańczyk - Redaktor Naczelny
prof. Małgorzata Iwanicz-Drozdowska
prof. Ryszard Kokoszczyński
prof. Monika Marcinkowska
prof. Krzysztof Opolski
dr Ewa Kulińska-Sadłocha
prof. Ewa Miklaszewska
Artur Radomski
Ewa Teleżyńska - sekretarz Redakcji

RADA PROGRAMOWO-NAUKOWA

Leszek Skiba - Przewodniczący
prof. Angel Berges Lobera
prof. Paola Bongini
prof. Santiago Carbo-Valverde
prof. Ladislau Dowbor
prof. Dariusz Filar
prof. Eugeniusz Gatnar
prof. Andrzej Gospodarowicz
prof. Marko Košak
prof. Anzhela Kuznetsova
prof. Edgar Löw
prof. Leszek Pawłowicz
prof. Krzysztof Pietraszkiewicz
prof. Andrzej Sławiński
Zdzisław Sokal
prof. Rafał Sura

Artykuły publikowane w BEZPIECZNYM BANKU są recenzowane.
Za publikację naukową w BEZPIECZNYM BANKU Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał dwadzieścia punktów.
BEZPIECZNY BANK (online) ISSN 2544-7068
Wcześniejsze wydania BEZPIECZNEGO BANKU miały numer ISSN 1429-2939

REDAKCJA

Krystyna Kawerska

WYDAWCA

Bankowy Fundusz Gwarancyjny
ul. Ks. Ignacego Jana Skorupki 4
00-546 Warszawa

SEKRETARIAT REDAKCJI

Ewa Teleżyńska
Telefon: 22 583 08 78
e-mail: redakcja@bfg.pl

Informacje dotyczące wymogów formalnych i edytorskich dla autorów publikacji znajdują się na stronie: **www.bfg.pl**

Opracowanie komputerowe:
Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl,
www.elipsa.pl

Problemy i poglądy

Hubert Kostecki*
ORCID: 0000-0002-9240-9326

Zmiany wymogów regulacyjnych obowiązujących banki w Unii Europejskiej

Streszczenie

W artykule scharakteryzowano zmiany w wymogach regulacyjnych dotyczących prowadzenia działalności bankowej w Unii Europejskiej, które zostały wprowadzone w drodze rewizji rozporządzenia CRR oraz dyrektywy CRD. Analizując znowelizowane przepisy, Autor wskazuje na najbardziej istotne regulacje z perspektywy sektora bankowego w Polsce i Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: CRR, CRD, wymogi kapitałowe, wymogi płynnościowe, NSFR, dźwignia finansowa, FRTB, SA-CCR, ryzyko rynkowe, ryzyko kredytowe, duże ekspozycje, filar II, bufor OSII, bufor ryzyka systemowego, fundusze własne.

JEL: G21, G28, K22

Changes of the regulatory requirements framework for banks in the European Union

Abstract

The article describes changes in regulatory requirements, introduced by way of revision of the CRR regulation and the CRD directive, for banks, which are conducting banking activities in the European Union. The author analyzes amendments in the regulatory framework and

* Absolwent prawa i ekonomii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, specjalista ds. adekwatności kapitałowej w wiodącym banku w Polsce.

indicates the most important requirements from the banking sector's perspective both in Poland and the European Union.

Key words: CRR, CRD, capital requirements, liquidity ratios, NSFR, leverage ratio, FRTB, SA-CCR, market risk, credit risk, large exposures, pillar II, OSII buffer, systemic risk buffer, own funds.

Wstęp

Komisja Europejska 23 listopada 2016 r. opublikowała projekt zmian przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012¹ (dalej: rozporządzenie CRR) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE² (dalej: dyrektywa CRD). Celem proponowanych zmian w ramach prawnych określających wymogi regulacyjne dotyczące działalności instytucji kredytowych³ oraz firm inwestycyjnych jest zwiększenie odporności systemu finansowego na potencjalne szoki, głównie poprzez implementację rozwiązań opracowanych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (dalej: Komitet Bazylejski).

I. Zmiany w rozporządzeniu CRR

1. Wymóg stabilnego finansowania netto (NSFR)

Jedną z najistotniejszych zmian, wdrażanych przy okazji rewizji rozporządzenia CRR, jest wprowadzenie wiążącego wymogu stabilnego finansowania netto (ang. *Net Stable Funding Ratio*, NSFR)⁴, który dotychczas występował w rozporządzeniu jako wymóg sprawozdawczy.

Za jedną z ważniejszych przyczyn ostatniego kryzysu finansowego uznaje się nieodpowiednią strukturę finansowania działalności banków, które zbyt mocno polegały na finansowaniu krótkoterminowym, co powodowało, że aktywa o długim terminie zapadalności (np. kredyty hipoteczne) były finansowane głównie przez zobowiązania o krótkich terminach wymagalności. Obowiązujący dotychczas banki wymóg w zakresie płynności, czyli wymóg pokrycia płynności (ang. *Liquidity coverage ratio*, LCR), ma

¹ Dz.U. L 176 z 27.6.2013.

² *Ibidem*.

³ W dalszej części artykułu sformułowanie „instytucja kredytowa” jest używane zamiennie ze zwrotami „bank” i „instytucja”.

⁴ Art. 428a rozporządzenia CRR.

na celu zagwarantowanie utrzymywania przez banki odpowiedniego poziomu płynnych aktywów wysokiej jakości (ang. *high-quality liquid assets*, HQLA), odpowiadającego potencjalnym wpływom w ciągu 30 dni, nie uwzględnia on jednak niedopasowania wynikającego ze zróżnicowania terminów zapadalności aktywów i pasywów.

Nowy wymóg w postaci NSFR, wdrożony do rozporządzenia CRR na podstawie wytycznych Komitetu Bazylejskiego opublikowanych w październiku 2014 r.⁵, ma stanowić uzupełnienie dla wymogu LCR, zapewniając dopasowanie źródeł finansowania działalności bankowej do terminów zapadalności aktywów znajdujących się w bilansie banku w horyzoncie czasowym 12 miesięcy. NSFR stanowi iloraz sumy wartości dostępnych źródeł stabilnego finansowania banku (ang. *available stable funding*, ASF) oraz sumy wartości wymaganego stabilnego finansowania (ang. *required stable funding*, RSF)⁶.

$$\text{NSFR} = \frac{\text{ASF}}{\text{RSF}} > 100\%.$$

1.1. Dostępne stabilne finansowanie (ASF)

Dostępnym źródłom stabilnego finansowania (pasywów) przypisywane są odpowiednie współczynniki procentowe (wagi). Wagi te mają odzwierciedlać charakterystykę poszczególnych pasywów, w szczególności terminy zapadalności wynikające z warunków umownych, a także tendencję do wycofywania finansowania, rozumianą jako możliwość prawnego wyegzekwowania należności przez dłużnika z tytułu zobowiązania wobec banku w określonym czasie. W przypadku pozycji funduszy własnych i instrumentów dłużnych, które umownie dopuszczają opcję wykupu przed terminem wymagalności realizowaną przez inwestora, za datę zapadalności instrumentu należy przyjąć potencjalnie najwcześniejszy termin wymagalności. Natomiast w przypadku gdy realizacja opcji podlega wykonaniu według uznania emitenta, czyli banku, powinno się uwzględniać czynniki reputacyjne i oczekiwania rynkowe, które mogą wskazywać na to, że opcja zostanie zrealizowana, a tym samym przyjąć wcześniejszą datę wymagalności zobowiązania, niż wynikająca z umowy⁷. Wartość dostępnego stabilnego finansowania jest sumą wartości księgowych poszczególnych pasywów pomnożonych przez przypisane im współczynniki.

1.2. Wymagane stabilne finansowanie (RSF)

Podobnie jak w przypadku dostępnych źródeł finansowania, wymagane stabilne finansowanie również jest określane poprzez iloczyn wartości księgowej ekspozycji oraz przypisanych im współczynników. W przypadku kalkulacji zapotrzebowania

⁵ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Basel III: the net stable funding ratio*, październik 2014 r., <https://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

⁶ Art. 428b rozporządzenia CRR.

⁷ Art. 428j ust. 2 rozporządzenia CRR.

na stabilne finansowanie wartości współczynników są uzależnione od profilu płynności poszczególnych aktywów. Dlatego też najwyższe współczynniki przypisywane są aktywom charakteryzującym się najmniejszą płynnością oraz aktywom obciążonym (stanowiącym zabezpieczenie).

1.3. Aktywa i pasywa współzależne

Na potrzeby wymogu NSFR wyróżniono kategorię aktywów i pasywów współzależnych (ang. *Interdependent assets and liabilities*). Za zgodą organu nadzoru bank może uznać aktywa i pasywa za współzależne, jeżeli udowodni, że dane pasywo służy finansowaniu powiązanego aktywa, natomiast przepływy pieniężne generowane przez te aktywa służą do spłacania zobowiązania z tytułu współzależnego pasywa⁸. Skutkiem uznania pozycji pasywów i aktywów za współzależne jest przypisanie im zerowej wagi na potrzeby kalkulacji wartości dostępnych źródeł stabilnego finansowania oraz wymaganego stabilnego finansowania, co sprawia, że pozycje te są neutralne w kontekście kalkulacji wymogu NSFR⁹. Prawodawca podkreślił w szczególności współzależny charakter listów zastawnych oraz finansowanych przez nie kredytów o zbliżonym terminie zapadalności, co jest pewnym dostosowaniem rozwiązań wypracowanych przez Komitet Bazylejski w celu uwzględnienia specyfiki prowadzenia działalności bankowej na terenie Unii Europejskiej¹⁰.

1.4. Uproszczony wymóg stabilnego finansowania netto (sNSFR)

Prawodawca europejski zdecydował się ponadto wprowadzić uproszczoną metodę kalkulacji wymogu NSFR (ang. *simplified NSFR*)¹¹, który, za zgodą organu nadzoru, mogą stosować małe i niezłożone instytucje¹². Metoda uproszczona, w porównaniu do metody standardowej, zakłada mniejszą liczbę współczynników, które przypisywane są aktywom i pasywowi, a także agregację niektórych pozycji bilansowych, którym przypisuje się współczynniki (do jednego współczynnika przypisywanych jest więcej pozycji niż w przypadku metody standardowej). Tym samym przyjęte rozwiązanie istotnie ogranicza uciążliwość związaną z obowiązkami sprawozdawczymi w zakresie wymogu NSFR dla mniejszych banków, znacząco redukując ilość pozycji podlegających raportowaniu.

⁸ Szczegółowe warunki, które muszą zostać spełnione, aby uznać pozycje aktywów i pasywów za współzależne, zostały wymienione w art. 428f ust. 1 rozporządzenia CRR.

⁹ Art. 428r ust. 1 lit. f oraz art. 428as ust. 1 lit. d rozporządzenia CRR.

¹⁰ Art. 428f ust. 2 lit. c rozporządzenia CRR.

¹¹ Art. 428ai rozporządzenia CRR.

¹² Mała i niezłożona instytucja to bank, którego wartość bilansowa aktywów nie przekracza 5mld EUR (lub niższej wartości, jeżeli tak zdecyduje państwo członkowskie). Dodatkowe kryteria kwalifikujące banki do kategorii małych i niezłożonych instytucji zostały określone w art. 4 ust.1 pkt. 145 rozporządzenia CRR.

2. Wymóg dźwigni finansowej (LR)

Kolejną zmianą w rozporządzeniu CRR jest wprowadzenie wiążącego wskaźnika dźwigni finansowej (ang. *leverage ratio*, LR), który, podobnie jak wymóg NSFR, był dotychczas jedynie wymogiem sprawozdawczym dla banków stosujących przepisy rozporządzenia. Wymóg dźwigni finansowej jest jedną z propozycji Komitetu Bazylejskiego, mającą stanowić odpowiedź na kryzys finansowy z 2008 r., kiedy to znaczna część banków nadmiernie lewarowała swoją działalność, finansując akcję kredytową instrumentami dłużnymi¹³. Intencją Komitetu Bazylejskiego było stworzenie rozwiązania o charakterze suplementarnym do obowiązujących do tej pory wymogów kapitałowych bazujących na ocenie ryzyka przypisywanej poszczególnej aktywom (ang. tzw. *risk-based capital requirement*). W przeciwieństwie bowiem do pozostałych wymogów kapitałowych wymóg dźwigni finansowej obliczany jest według wartości bilansowej i pozabilansowej aktywów, w oderwaniu od związanego z nimi ryzyka.

Zgodnie z przyjętymi przepisami każdy bank stosujący rozporządzenie CRR jest zobowiązany utrzymywać wskaźnik dźwigni finansowej, będący ilorazem kapitału Tier 1¹⁴ banku (licznik) oraz sumy wartości aktywów i pozycji pozabilansowych (mianownik), na poziomie minimum 3%¹⁵. Organ nadzoru może nałożyć dodatkowy wymóg dźwigni finansowej w ramach filara II, jeżeli uzna, że wymóg w wysokości 3% jest niewystarczający w kontekście ryzyka, które generuje dana instytucja.

Rozwiązania przyjęte w rozporządzeniu CRR są zasadniczo zbieżne z tymi opracowanymi przez Komitet Bazylejski, poza kilkoma wyłączeniami wprowadzonymi przez europejskiego prawodawcę, wśród których należy wyróżnić wyłączenie ekspozycji z tytułu kredytów eksportowych objętych gwarancjami podmiotów publicznych¹⁶, czy ekspozycji związanych ze wspieraniem rozwoju, które nie są wliczane do sumy aktywów i pozycji pozabilansowych ustalanych na potrzeby wymogu dźwigni finansowej¹⁷.

Wymóg dźwigni finansowej nie powinien stanowić wyzwania dla polskiego sektora bankowego, który charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem lewarowania działalności. Zgodnie z informacjami podawanymi przez KNF jedynie w trzech bankach komercyjnych i trzynastu bankach spółdzielczych wskaźnik dźwigni finansowej w 2018 r. kształtował się poniżej poziomu 5%¹⁸.

¹³ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements*, styczeń 2014 r., s. 1, <https://www.bis.org/publ/bcbs270.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

¹⁴ Kapitał zgodnie z definicją zawartą w art. 25 rozporządzenia CRR.

¹⁵ Art. 92 ust. 1 lit. d rozporządzenia CRR.

¹⁶ Chodzi o gwarancje udzielone przez podmioty wymienione w art. 114 ust. 2 i 4 oraz 116 ust. 4 rozporządzenia CRR.

¹⁷ Pełna lista wyłączeń wraz ze szczegółowymi warunkami jest zawarta w art. 429a ust. 1 rozporządzenia CRR.

¹⁸ https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2018_65694.pdf (dostęp: 08.09.2019).

2.1. Wymóg dźwigni finansowej dla globalnych instytucji o znaczeniu systemowym

Rozporządzenie CRR przewiduje ponadto dodatkowy wymóg dla instytucji zaklasyfikowanych jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym (ang. *global systemically important institution*, GSII) w wysokości 50% bufora globalnych instytucji o znaczeniu systemowym (bufor GSII). Niespełnianie tego wymogu będzie skutkowało ograniczeniami w zakresie wypłaty dywidendy oraz koniecznością przedłożenia planu ochrony kapitału organowi nadzoru¹⁹. Ponadto do 31 grudnia 2020 r. Komisja Europejska ma ocenić, czy podobny dodatkowy wymóg powinien zostać wprowadzony wobec innych instytucji o znaczeniu systemowym (ang. *other systemically important institution*, OSII)²⁰.

3. Przegląd księgi handlowej (FRTB)

3.1. Główne założenia przeglądu księgi handlowej

Jedną ze zmian przewidzianą w projekcie rewizji rozporządzenia CRR było wprowadzenie przepisów dotyczących tak zwanego przeglądu księgi handlowej banków (ang. *Fundamental Review of the Trading Book*, FRTB) opracowanego przez Komitet Bazylejski²¹. Zasadniczym celem zaprojektowanych rozwiązań było zagwarantowanie, że banki, szczególnie te, które istotnie angażują się w działalność na rynkach kapitałowych, będą utrzymywały wystarczający kapitał do pokrycia potencjalnych strat wynikających ze zmian cen instrumentów finansowych. W szczególności dążono do jasnego rozgraniczenia portfela handlowego oraz portfela bankowego, po to, aby wyeliminować potencjalny arbitraż regulacyjny stosowany przez niektóre banki, polegający na przenoszeniu pozycji z portfela handlowego do portfela bankowego, i na odwrót, w celu uniknięcia wyższych wymogów kapitałowych²². Zgodnie z nowymi przepisami instytucje będą musiały mieć jasno określone procedury zarządzania portfelem handlowym określające zasady oraz kryteria kwalifikacji poszczególnych pozycji do portfela handlowego i bankowego. Reklasyfikacja pozycji z portfela handlowego na pozycję portfela bankowego, lub odwrotnie, będzie możliwa jedynie w wyjątkowych okolicznościach²³, a także będzie wymagała zgody organu nadzorczego. W przypadku uzyskania takiej zgody bank musi podać do publicznej wiadomości informacje o reklasyfikacji pozycji, a jeżeli doprowadziło to

¹⁹ Plan ochrony kapitału, o którym mowa w art. 142 dyrektywy CRD.

²⁰ Art. 511 rozporządzenia CRR.

²¹ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Minimum capital requirements for market risk*, styczeń 2016 r., <https://www.bis.org/bcbs/publ/d352.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

²² <https://www.finextra.com/blogposting/13536/what-does-firtb-or-fundamental-review-of-trading-book-really-mean> (dostęp: 08.09.2019).

²³ Obecnie w rozporządzeniu CRR nie ma definicji pojęcia „wyjątkowe okoliczności”; regulator przewidział jednak uprawnienie dla Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (dalej: EUNB) do wydania wytycznych w zakresie praktyk nadzorczych w tym zakresie (art. 104a ust. 1 rozporządzenia CRR).

do obniżenia wymogów kapitałowych – informacje o wielkości takiego obniżenia. Dodatkowo, jeżeli reklasyfikacja pozycji wiąże się z obniżeniem wymogów kapitałowych to instytucja nie uznaje takiego obniżenia do czasu zapadalności pozycji, chyba że organ nadzoru wyrazi na to zgodę we wcześniejszym terminie²⁴.

Powyższe rozwiązania zostały zaimplementowane w rozporządzeniu CRR. Ponadto rekomendacje Komitetu Bazylejskiego przewidują listę instrumentów, które co do zasady powinny być klasyfikowane w portfelu handlowym, jednak z uwagi na rewizję tej listy w styczniu 2019 r. europejski prawodawca nie zdecydował się na jej uwzględnienie w rozporządzeniu CRR, oczekując na ostateczne brzmienie wytycznych Komitetu Bazylejskiego²⁵.

3.2. Odroczenie wejścia w życie FRTB

Początkowo unijny prawodawca zakładał wdrożenie przedmiotowych regulacji w pełnym wymiarze, zgodnie z ramami czasowymi rekomendowanymi przez Komitet Bazylejski, to jest do 1 stycznia 2019 r. Jednak w trakcie negocjacji nad pakietem bankowym zdecydowano pójść drogą obroną przez ustawodawców i regulatorów z innych państw i odłożyć wdrożenie FRTB w czasie z uwagi na zakładaną przez Komitet Bazylejski zmianę wytycznych²⁶. Dodatkowo, w grudniu 2017 r. Komitet Bazylejski ogłosił, że przekłada termin implementacji FRTB na 1 stycznia 2022 r.²⁷ Tym samym zmiany w zakresie kalkulacji wymogów z tytułu ryzyka rynkowego (opisane poniżej) zostały częściowo uwzględnione w rewizji rozporządzenia CRR przez unijnego prawodawcę. Jednak przyjęły postać wymogów sprawozdawczych dla banków o dużej skali działalności rynkowej²⁸. Oczekuje się, że do czerwca 2020 r. Komisja Europejska przedstawi wniosek w zakresie rewizji rozporządzenia CRR, który przekształci wymogi sprawozdawcze oparte na FRTB w wymogi kapitałowe²⁹.

²⁴ Art. 104a rozporządzenia CRR.

²⁵ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Minimum capital requirements for market risk*, styczeń 2019 r., s. 4–5, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d457.pdf>

²⁶ <https://www.businesstimes.com.sg/government-economy/singapore-to-postpone-bank-capital-rules-follows-hk-australia-delays> (dostęp: 08.09.2019).

²⁷ *Minimum capital requirements for market risk...*, *op. cit.* (dostęp: 08.09.2019).

²⁸ *European Commission Fact Sheet – Adoption of the banking package: revised rules on capital requirements (CRR II/CRD V) and resolution (BRRD/SRM)*, 16 kwietnia 2019 r., https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwiNkjqD7pDkAhXuAxAIHZsoC6o-QFjABegQIARAC&url=https%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_MEMO-19-2129_en.pdf&usg=AOvVaw2oxV_sdcJZyFnNqcxg8bVu (dostęp: 08.09.2019).

²⁹ Art. 430b w zw. z art. 461a rozporządzenia CRR.

3.3. Zmiany w zakresie metody standardowej i metody modeli wewnętrznych

Komitet Bazylejski w ramach FRTB dokonał także rewizji metod kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego. Wyróżnia się dwie metody kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego:

- Metodę standardową (ang. *Standardised Approach, SA*), oraz
- Metodę modeli wewnętrznych (ang. *Internal Models Approach, IMA*).

Nowe regulacje zakładają ponadto, że banki o ograniczonej działalności zaliczanej do portfela handlowego mogą obliczać wymogi z tytułu ryzyka rynkowego opierając się na przepisach właściwych dla ryzyka kredytowego³⁰. Pozwala to mniejszym bankom ograniczyć koszty związane z koniecznością wdrożenia procedur na potrzeby kalkulacji wymogów kapitałowych wynikających z utrzymywanych pozycji w portfelu handlowym.

3.3.1. Zrewidowana metoda standardowa

Dla banków działających w Polsce znacznie istotniejsza wydaje się planowana zmiana podejścia w zakresie kalkulacji wymogów kapitałowych metodą standardową niż IMA. A to dlatego, że banki w Polsce zasadniczo stosują pierwszą z wymienionych metod³¹. Wynika to przede wszystkim z ograniczonej aktywności polskich banków w zakresie działalności związanej z ryzykiem rynkowym, o czym świadczy chociażby marginalny udział aktywów ważonych ryzykiem w księdze handlowej w łącznej kwocie aktywów ważonych ryzykiem sektora³².

Nowe regulacje w zakresie metody standardowej na potrzeby obliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego zostały zaprojektowane, aby lepiej odzwierciedlały ryzyko z tytułu pozycji zaliczanych do portfela handlowego. Na wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego, obliczony nową metodą standardową, składają się trzy komponenty:

- narzut obliczony metodą opartą na wskaźnikach wrażliwości (ang. *Sensitive-based method*) – składającą się z czynników ryzyka delta, ryzyka vega i ryzyka zakrzywienia dla określonej klasy ryzyka³³,
- narzut z tytułu ryzyka niewykonania zobowiązania (ang. *Default risk capital requirement*) – mający odzwierciedlać ryzyko niewykonania zobowiązania przez

³⁰ Banki, których portfel handlowy: (1) w normalnych warunkach nie przekracza wartości 5% wszystkich aktywów i 15 mln EUR oraz (2) nigdy nie przekracza wartości 6% wszystkich aktywów i 20 mln EUR; art. 94 rozporządzenia CRR.

³¹ Trzy największe banki w Polsce stosują metodą standardową (PKO BP SA, Santander SA, Pekao SA) – informacje na podstawie raportów ujawnieniowych.

³² https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2018_65694.pdf (dostęp: 08.09.2019).

³³ Art. 325f rozporządzenia CRR.

emitenta instrumentów dłużnych lub kapitałowych oraz instrumentów pochodnych związanych z instrumentami dłużnymi lub kapitałowymi³⁴,

- narzut z tytułu ryzyka rezydualnego (ang. *Residual risk add-on*) – stanowiący dodatkowy wymóg kapitałowy, mający na celu pokrycie ryzyka rezydualnego³⁵ (w szczególności związanego z egzotycznymi instrumentami finansowymi), nieuwjętego przez pozostałe komponenty metody standardowej³⁶.

Głównym elementem zrewidowanej metody standardowej są wskaźniki wrażliwości. Wymóg kapitałowy obliczany według wskaźników wrażliwości, w przeciwieństwie do obowiązującej dotychczas metody standardowej, opiera się na potencjalnych stratach banku, które wynikają ze zmiany cen instrumentów finansowych w zdefiniowanych scenariuszach stresowych. W tym kontekście wrażliwość można zdefiniować jako zmianę ceny instrumentu finansowego w wyniku wystąpienia danego ryzyka (na przykład zmiany stóp procentowych, kursu waluty albo ceny towaru). Czynniki delta ma odzwierciedlać ryzyko liniowe³⁷, tym samym ma zastosowanie do wszystkich klas instrumentów finansowych. Z kolei czynniki vega i zakrzywienia odzwierciedlają ryzyko związane z opcjonalnością, tym samym mają zastosowanie jedynie do tych instrumentów, które cechują się opcjonalnością³⁸. Banki będą zobligowane obliczać narzuty kapitałowe z tytułu wskaźników wrażliwości odrębnie dla każdej z klas instrumentów finansowych, zdefiniowanych w rozporządzeniu CRR³⁹, które następnie będą sumowane.

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego obliczony metodą standardową będzie sumą wymogów kapitałowych wynikających z trzech komponentów wymienionych powyżej, czyli wymogu wynikającego ze wskaźników wrażliwości, narzutu z tytułu ryzyka niewykonania zobowiązania oraz narzutu z tytułu ryzyka rezydualnego.

3.3.2. Metoda modeli wewnętrznych

Nowe regulacje przewidują również istotne zmiany w odniesieniu do metody modeli wewnętrznych, których stosowanie wymaga uprzedniej zgody organu nadzoru. Zasadniczym celem zmian zaprojektowanych przez Komitet Bazylejski jest ograniczenie ryzyka tak zwanych grubych ogonów oraz uwzględnienie ryzyka ograniczonej płynności na rynkach kapitałowych w warunkach kryzysowych. Przepisy w zakresie metody modeli wewnętrznych obowiązujące dotychczas (wynikające ze standardów BASEL 2.5) opierały się na modelu VaR (ang. *Value at risk*)⁴⁰, bazują-

³⁴ Art. 325v rozporządzenia CRR.

³⁵ Ryzyko niemożliwe do przewidzenia i skwantyfikowania.

³⁶ Art. 325u rozporządzenia CRR.

³⁷ Składa się na nie ryzyko rynkowe, operacyjne, biznesowe, prawne, reputacji, które instytucja jest w stanie ocenić.

³⁸ *Minimum capital requirements for market risk...*, op. cit., s. 10.

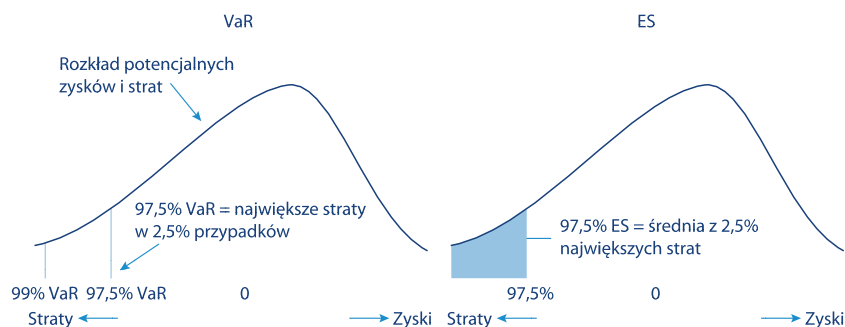
³⁹ Klasy te zostały zdefiniowane w art. 325d rozporządzenia CRR.

⁴⁰ Statystyczna miara ryzyka obrazująca maksymalną utratę wartości instrumentu finansowego przy założonym horyzoncie czasowym i przyjętej ufności.

cym na założeniu, że zmiany cen instrumentów finansowych w potencjalnych warunkach kryzysowych można przewidzieć przyjmując statystyczny rozkład normalny tych cen. Zakładany dotychczas stopień ufności VaR na poziomie 99% oznaczał, że przy obliczaniu wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego banki nie brały pod uwagę największych, ale najmniej prawdopodobnych strat, odpowiadających za 1% przypadków wynikających z przyjętego przez daną instytucję modelu⁴¹ (tzw. 1% punkt odcięcia).

Nowy sposób kalkulacji wymogów kapitałowych opierający się na modelach wewnętrznych posługuje się pojęciem oczekiwanej straty (ang. *Expected shortfall*, ES), który podobnie jak VaR opiera się na modelowanym rozkładzie zysków i strat z tytułu wyceny utrzymywanych instrumentów finansowych w warunkach kryzysowych, jednak w przeciwieństwie do VaR za potencjalne straty przyjmuje się średnią wartość strat powyżej punktu odcięcia, który ustalono na poziomie 2,5%⁴².

Rysunek 1. Ujmowanie strat z tytułu wyceny instrumentów finansowych w modelu VaR (lewa strona) i modelu ES (prawa strona)

Źródło: Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Explanatory note on the minimum capital requirements for market risk*, https://www.bis.org/bcbs/publ/d457_note.pdf, styczeń 2019 r.

Dodatkowo nowe przepisy zakładają konieczność uwzględnienia różnych horyzontów czasowych płynności⁴³ dla różnych czynników ryzyka przy kalkulacji ES. Przepisy przewidują pięć podkategorii ryzyka dla każdej klasy ryzyka, przy czym każda z podkategorii ma przypisany odrębny horyzont czasowy, który powinien być wzięty pod uwagę przy modelowaniu zmienności cen instrumentów finansowych przez

⁴¹ Art. 365 rozporządzenia CRR.

⁴² Strata definiowana jest tym samym jako średnia z 2,5% największych strat wynikających z modelu.

⁴³ Horyzont czasowy płynności rozumiany jako czas niezbędny do zamknięcia pozycji lub jej zabezpieczenia za pomocą instrumentów pochodnych, bez istotnego wpływu na ceny rynkowe danego instrumentu finansowego – Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Explanatory note on the minimum capital requirements for market risk*, styczeń 2019 r., s. 7, https://www.bis.org/bcbs/publ/d457_note.pdf (dostęp: 08.09.2019).

banki⁴⁴. Tym samym ES, będący oczekiwaną stratą jaką bank może ponieść w określonym horyzoncie czasowym przy założeniu warunków kryzysowych, będzie determinować wyższy wymóg kapitałowy w przypadku instrumentów finansowych, dla których przypisano czynnik ryzyka charakteryzujący się mniejszą płynnością, a tym samym dłuższym horyzontem czasowym czynnika⁴⁵.

Nowe ramy prawne przewidują ponadto bardziej rygorystyczne podejście do wstecznego testowania przyjętych przez bank modeli kalkulacji wymogów kapitałowych oraz testu przypisywania zysków i strat z tytułu stosowanych modeli (ang. *Profit & loss attribution test*), który służy do ich oceny nadzorczej. Jednak szczegółowe regulacje w tym zakresie mają zostać przedstawione Komisji Europejskiej przez EUNB w terminie do 28 marca 2020 r.⁴⁶

4. Metoda standardowa na potrzeby kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta (SA-CCR)

Istotną zmianą, którą wprowadza rewizja rozporządzenia CRR, jest nowa metoda standardowa na potrzeby kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta (ang. *standardised approach for measuring counterparty credit risk*, SA-CCR). Wymóg kapitałowy na pokrycie ryzyka kredytowego kontrahenta jest związany z ekspozycjami w postaci instrumentów pochodnych i ma na celu zapewnienie bankom odpowiedniego kapitału na wypadek niewypłacalności drugiej strony kontraktu przed datą jego zapadalności.

Dotychczas na gruncie rozporządzenia CRR, oprócz metody modeli wewnętrznych (ang. *Internal Model Method*, IMM), banki mogły korzystać z metody wyceny według wartości rynkowej (ang. *Mark-to-market method*, MtM), metody wyceny pierwotnej ekspozycji (ang. *Original Exposure Method*, OEM) oraz metody standardowej (ang. *Standardised Method*, SM). Wymienione metody były w szczególności krytykowane za brak różnicowania pomiędzy transakcjami objętymi umowami o dostarczenie zabezpieczenia (ang. *margined transactions*), a transakcjami nieobjętymi takimi umowami (ang. *unmargined transaction*), a także za nieuwzględnianie wysokiego poziomu zmienności w warunkach kryzysowych⁴⁷. Nowe rozwiązania mają wyeliminować wady wspomnianych metod, a także lepiej odzwierciedlić korzyści wynikające z umów o kompensowaniu poszczególnych kontraktów.

Nowa metodyka kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta opiera się na koncepcji *Exposure at default* (EAD) opracowanej przez Komitet Bazylejski w 2014 r. Koncepcja ta zakłada uwzględnienie dwóch składowych na potrzeby kalkulacji wymogu – kosztu odtworzenia (ang. *replacement cost*,

⁴⁴ Art. 325bd rozporządzenia CRR, tabela 2.

⁴⁵ *Minimum capital requirements for market risk...*, *op. cit.*, s. 7.

⁴⁶ Art. 325bf oraz art. 325bg rozporządzenia CRR.

⁴⁷ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *The standardised approach for measuring counterparty credit risk exposures*, marzec 2014 r., s. 1, <https://www.bis.org/publ/bcbs279.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

RC) oraz potencjalnej przyszłej ekspozycji (ang. *potential future exposure*, PFE) dla poszczególnych pakietów kompensowania⁴⁸, których suma jest następnie mnożona przez współczynnik *alfa*⁴⁹. W ten sposób określany jest wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego kontrahenta.

Prawodawca nie poprzestał jedynie na transpozycji rozwiązań opracowanych przez Komitet Bazylejski. W celu zapewnienia większej proporcjonalności dopuścił do stosowania przez banki o ograniczonej skali działalności na rynku instrumentów pochodnych uproszczonych metod kalkulacji wymogu z tytułu instrumentów pochodnych – opierając się na uproszczonej metodzie standardowej⁵⁰ oraz metodzie wyceny pierwotnej ekspozycji⁵¹, stosowanej dotychczas przez banki o nieznacznej skali działalności na rynkach kapitałowych.

4.1. Koszt odtworzenia (RC)

Koszt odtworzenia ma na celu odzwierciedlać potencjalne straty, których instytucja doświadczyłaby w sytuacji niewypłacalności drugiej strony kontraktu. Stanowi on większą z dwóch wartości: bieżącej wartości kontraktu pomniejszonej o wartości zabezpieczenia oraz zera. W przeciwieństwie do uprzednio obowiązujących metod SA-CCR odmiennie traktuje transakcje objęte umowami o dostarczenie zabezpieczenia oraz transakcje nieobjęte takimi umowami, co znajduje odzwierciedlenie w sposobie obliczania kosztu odtworzenia dla pierwszego typu transakcji (ang. *replacement cost for margined transaction*, RC_M), gdzie brana jest pod uwagę również największa możliwa wartość transakcji niepowodująca, zgodnie z postanowieniami umowy, obowiązku dostarczenia zmiennego depozytu zabezpieczającego (ang. *variation margin*):

$$RC_M = \max\{CMV - VM - NICA, TH + MTA - NICA, 0\},$$

gdzie:

- TH – próg zabezpieczenia, który zgodnie z umową o dostarczenie zabezpieczenia ma zastosowanie do pakietu kompensowania i poniżej którego instytucja nie może żądać dostarczenia zabezpieczenia;
- MTA – minimalna kwota transferu, która zgodnie z umową o dostarczenie zabezpieczenia ma zastosowanie do pakietu kompensowania;
- NICA – wartość netto zabezpieczenia, innego niż depozyt zabezpieczający.

⁴⁸ Grupa transakcji między instytucją a pojedynczym kontrahentem, które podlegają prawnie egzekwowalnemu dwustronnemu uzgodnieniu dotyczącemu kompensowania; art. 272 rozporządzenia CRR.

⁴⁹ Współczynnik *alfa* wynosi 1.4 i wynika z oszacowań Komitetu Bazylejskiego.

⁵⁰ Mogą ją stosować banki, których wartość ekspozycji w instrumentach pochodnych na koniec miesiąca nie przekracza 10% całkowitej wartości aktywów oraz 300 mln EUR; art. 273a ust. 1 rozporządzenia CRR.

⁵¹ Mogą ją stosować banki, których wartość ekspozycji w instrumentach pochodnych na koniec miesiąca nie przekracza 5% całkowitej wartości aktywów oraz 100 mln EUR; art. 273a ust. 2 rozporządzenia CRR.

4.2. Potencjalna przyszła ekspozycja (PFE)

Potencjalna przyszła ekspozycja (PFE) ma z kolei odzwierciedlać możliwą zmienność w wycenie kontraktów. Obliczana jest jako iloczyn mnożnika oraz narzutu z tytułu ryzyka, przypisanego dla poszczególnych klas aktywów⁵². Podobnie jak w przypadku kosztu odtworzenia, potencjalna przyszła ekspozycja także różnicuje sposób kalkulacji wymogu dla transakcji objętych umowami o dostarczenie zabezpieczenia oraz transakcji nieobjętych takimi umowami⁵³.

5. Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka kredytowego

W grudniu 2017 r. Komitet Bazylejski opublikował dokument pod tytułem *BASEL III: Finalising post-crisis reforms*⁵⁴, który miał stanowić kolejny krok w kierunku zwiększenia odporności systemu finansowego na niespodziewane szoki. Jednym z głównych obszarów, na którym się skoncentrowano, była standardowa metoda kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego (ang. *standardised approach for credit risk*), opierająca się na podejściu *risk-based* i przypisywaniu poszczególnym aktywom banku stosownych wag ryzyka (ang. *risk weights, RW*). Z uwagi na przyjęte ramy czasowe, Komisja Europejska, która formalnie rozpoczęła proces rewizji rozporządzenia CRR i dyrektywy CRD w grudniu 2016 r., czyli rok przed opublikowaniem dokumentu Komitetu Bazylejskiego, zdecydowała się na wprowadzenie jedynie niewielkich poprawek w zakresie metody standardowej na potrzeby obliczania wymogów z tytułu ryzyka kredytowego, odraczając gruntowną reformę tej metody w czasie⁵⁵.

5.1. Ekspozycje wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania

Jedną z wprowadzonych zmian jest rewizja podejścia do ekspozycji w postaci jednostek uczestnictwa albo udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania (ang. *Collective Investment Funds, CIU*, in. fundusze inwestycyjne). Dotychczas dopuszczalna metoda pełnego przeglądu (ang. *look-through approach*), polegająca na obliczaniu średniej wagi ryzyka dla ekspozycji bazowych przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania zgodnie z przepisami rozporządzenia CRR, oraz metoda oparta na uprawnieniach funduszy (ang. *mandate-based approach*), zostały obwarowane dodatkowymi warunkami, wśród których należy wyróżnić w szczególności

⁵² Art. 278 rozporządzenia CRR.

⁵³ Art. 278 ust. 3 rozporządzenia CRR.

⁵⁴ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, *Basel III: Finalising post-crisis reforms*, grudzień 2017 r. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

⁵⁵ W kwietniu 2018 r. Komisja Europejska rozpoczęła konsultacje publiczne w sprawie implementacji pozostałych wytycznych Komitetu Bazylejskiego: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-basel-3-finalisation-consultation-document_en.pdf (dostęp: 08.09.2019).

te dotyczące częstotliwości, szczegółowości i weryfikacji sprawozdań funduszy inwestycyjnych przez osoby trzecie⁵⁶.

Niedopuszczalne stało się stosowanie metody opierającej się na używaniu ocen kredytowych ECAI przypisywanych funduszom w celu określania wag ryzyka dla takich ekspozycji. Stosując się do wytycznych Komitetu Bazylejskiego z grudnia 2013 r. prawodawca przyjął, że jeżeli warunki do stosowania wyżej wspomnianych metod nie są spełnione to banki są zobligowane przypisywać takim ekspozycjom wagę ryzyka w wysokości 1 250% (w ramach tzw. z ang. *fall-back approach*)⁵⁷, co należy interpretować jako środek penalizujący względem banków utrzymujących ekspozycje, w przypadku których brak wiarygodnych danych uniemożliwia adekwatną ocenę ryzyka.

5.2. Czynniki wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw

Kolejną istotną zmianą w zakresie standardowej metody kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego, nie wynikającą tym razem z rekomendacji Komitetu Bazylejskiego, jest rozszerzenie zakresu stosowania tak zwanego czynnika wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw (ang. *SME Supporting Factor*)⁵⁸. Rozwiązanie, które zostało wprowadzone do rozporządzenia CRR w 2013 r., polegające na redukcji wymogów kapitałowych z tytułu ekspozycji wobec małych i średnich przedsiębiorstw o wartości do 1,5 mln EUR o 23,81%, miało zminimalizować negatywne skutki kryzysu finansowego, objawiające się ograniczonym dostępem najmniejszych przedsiębiorstw do finansowania bankowego. Dokonując rewizji rozporządzenia, prawodawca zdecydował się rozszerzyć zakres stosowania, jak się wcześniej wydawało, tymczasowo wprowadzonego czynnika⁵⁹ na ekspozycje do łącznej wartości 2,5 mln EUR oraz wprowadzić dodatkowy czynnik redukujący wymogi kapitałowe w wysokości 15% dla części takich ekspozycji o wartości powyżej 2,5 mln EUR, pomimo braku dowodów potwierdzających skuteczność przyjętego w 2013 r. rozwiązania⁶⁰.

⁵⁶ Szczegółowe warunki zostały określone w art. 132 ust. 3 rozporządzenia CRR.

⁵⁷ Art. 132 ust. 2 rozporządzenia CRR w związku z rekomendacjami Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego: *Capital requirements for banks' equity investments in funds*, <https://www.bis.org/publ/bcbs266.pdf>, s. 2 (dostęp: 08.09.2019).

⁵⁸ Art. 501 rozporządzenia CRR.

⁵⁹ S. Mayordomo, M. Rodriguez-Moreno, *Support is appreciated": On the effectiveness of the SME Supporting Factor*, styczeń 2017 r.

⁶⁰ W marcu 2016 r. EUNB opublikował raport dotyczący skuteczności czynnika wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw, wskazujący na brak dowodów świadczących o stymulowaniu akcji kredytowej wobec małych i średnich przedsiębiorstw, <https://eba.europa.eu/documents/10180/1359456/EBA-Op-2016-04++Report+on+SMEs+and+SME+supporting+factor.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

5.3. Czynniki wsparcia ekspozycji związanych z inwestycjami w usługi publiczne

Dodatkowo wprowadzono podobne rozwiązanie mające stymulować kredytowanie inwestycji związanych z podstawowymi usługami publicznymi (ang. *Infrastructure supporting factor*), które zakłada redukcję wymogów kapitałowych z tytułu takich ekspozycji o 25%. Aby zastosować ten czynnik bank musi mieć pewność, że kontrahent odpowiednio zabezpieczył źródła finansowania inwestycji oraz potencjalne ryzyka z nią związane, a sama inwestycja przyczyni się do łagodzenia zmian klimatycznych⁶¹.

5.4. Ekspozycje detaliczne zabezpieczone należnościami z tytułu wynagrodzenia za umowę o pracę albo świadczenia emerytalnego

Kolejną zmianą, stanowiącą również odejście od rekomendacji Komitetu Bazylejskiego, jest wprowadzenie wagi ryzyka w wysokości 35% (zamiast 75%) dla detalicznych ekspozycji zabezpieczonych na należnościach, z tytułu wynagrodzenia za umowę o pracę albo z tytułu świadczeń emerytalnych kredytobiorcy. Stosowanie preferencyjnej wagi ryzyka możliwe jest jedynie wtedy, gdy należności z tytułu kredytu są bezpośrednio i bezwarunkowo pokrywane przez fundusz emerytalny lub pracodawcę, z tytułu ryzyka zgonu, niezdolności do pracy, bezrobocia lub obniżenia miesięcznej emerytury albo wynagrodzenie kredytobiorcy jest pokryte z ubezpieczenia, a płatności kredytobiorcy z tytułu takich kredytów nie przekraczają 20% wartości jego miesięcznej emerytury lub wynagrodzenia⁶².

6. Fundusze własne

Rewizja rozporządzenia CRR wprowadza również pewne zmiany w zakresie przepisów definiujących fundusze własne banku. Najistotniejsza zmiana dotyczy zasad odliczania pozycji od kapitału podstawowego banków. Dotychczas banki stosujące przepisy rozporządzenia CRR były zobligowane do odliczania od kapitału CET1 wartości aktywów niematerialnych i prawnych, co wynikało z zasady, że ten rodzaj aktywów – w sytuacjach kryzysowych, w tym upadłości instytucji albo przeprowadzania procesu przymusowej restrukturyzacji, nie mógł być przez bank sprzedany bez istotnej utraty wartości.

Znowelizowane przepisy rozporządzenia CRR zakładają zmianę w tym zakresie, wyłączając z wartości aktywów niematerialnych i prawnych, podlegających odliczeniu od kapitału CET1, aktywów o wartości odpowiadającej posiadanemu przez bank oprogramowaniu, których wartość jest niewrażliwa na skutki potencjalnego procesu przymusowej restrukturyzacji, niewypłacalności lub likwidacji. Zmiana ta

⁶¹ Szczegółowe kryteria, które muszą zostać spełnione, aby zastosowanie miał czynnik wspierający inwestycje infrastrukturalne, zostały określone w art. 501a rozporządzenia CRR.

⁶² Art. 123 rozporządzenia CRR.

ma obowiązywać od 27 czerwca 2021 r., po przyjęciu przez Komisję Europejską aktu delegowanego determinującego sposób określania wartości oprogramowania, które nie będzie podlegało odliczeniu od CET1⁶³.

Tym samym prawodawca przyjął rozwiązanie zbliżone do stosowanego w Stanach Zjednoczonych Ameryki, gdzie aktywa odpowiadające wartości oprogramowania podlegają standardowym wymogom kapitałowym opartym na ryzyku (ang. *risk-based capital requirement*) i nie są odliczane od kapitału CET1. Ma to stanowić zachętę dla europejskich banków do rozwijania innowacji w zakresie technologii informatycznej⁶⁴.

7. Wymogi w zakresie dużych ekspozycji

Dostosowując rozporządzenie CRR do wytycznych Komitetu Bazylejskiego, prawodawca dokonał także rewizji przepisów dotyczących limitów dużych ekspozycji (ang. *large exposures regime*). Dotychczas banki obowiązywał limit penalizujący utrzymywanie ekspozycji wobec jednego kontrahenta, bądź grupy powiązanych kontrahentów o wartości przekraczającej 25% uznanego kapitału banku (sumy kapitałów zaliczonych do kategorii CET1, AT1 oraz Tier 2). Nowe ramy prawne ograniczają wartość ekspozycji wobec jednego kontrahenta lub grupy powiązanych kontrahentów do wartości 25% uznanego kapitału Tier 1, czyli z wyłączeniem kapitału Tier 2. Dodatkowo wobec banków, które zostały zaklasyfikowane jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym, limit ekspozycji wobec innych banków, które także zostały uznane za globalne instytucje o znaczeniu systemowym, został obniżony do 15%⁶⁵.

II. Zmiany w dyrektywie CRD

1. Wymogi filara II

1.1. Wymogi z tytułu filara II (P2R)

Jednym z celów przyświecających Komisji Europejskiej projektującej zmiany w zakresie dyrektywy CRD było rozdzielenie uprawnień organów nadzoru, związanych z procesem przeglądu i oceny nadzorczej (ang. *Supervisory Review and Evaluation*

⁶³ Art. 3 ust. 3 lit. k Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji w zw. z art. 36 ust. 4 rozporządzenia CRR.

⁶⁴ <https://www.afme.eu/globalassets/downloads/divisions/prudential/afme-prd-software-may-2018.pdf> (dostęp: 08.09.2019).

⁶⁵ Art. 395 rozporządzenia CRR.

Process, SREP), od buforów kapitałowych stosowanych w celu ograniczania ryzyka w wymiarze makroostrożnościowym. Chodziło bowiem o wyeliminowanie możliwości nakładania domiarów kapitałowych w ramach wymogów filara II (ang. *Pillar II Requirements*, P2R) w celu pokrycia ryzyka makroostrożnościowego generowanego przez banki⁶⁶. Dodatkowo, prawodawca określił strukturę kapitału, którym banki powinny spełniać wymogi filara II – co najmniej 75% wymogu powinno być spełnione za pomocą kapitału Tier 1, a co najmniej 56,25% za pomocą kapitału CET1⁶⁷, co odpowiada strukturze wymogu kapitałowego w wysokości 8%, określonego w art. 92 ust. rozporządzenia CRR.

1.2. Kapitałowe wytyczne w ramach filara II

Organy nadzoru otrzymały ponadto uprawnienie do wydawania indywidualnych wytycznych dotyczących funduszy własnych wobec poszczególnych banków (ang. *Pillar II Guidance*, P2G). Przedmiotowe rekomendacje mają służyć do zapewnienia adekwatnego poziomu kapitałów na wypadek materializacji scenariuszy kryzysowych, zidentyfikowanych w ramach testów warunków skrajnych przeprowadzanych przez organy nadzoru. W przeciwieństwie jednak do wymogów kapitałowych w postaci domiarów kapitałowych w ramach filara II (P2R), naruszenie tych wytycznych (P2G) nie skutkuje ograniczeniami w zakresie wypłaty dywidendy, określonymi w art. 141 lub art. 141b dyrektywy CRD⁶⁸.

1.3. Ryzyko stóp procentowych w procesie przeglądu i oceny nadzorczej

Prawodawca podjął także próbę doprecyzowania sposobu oceny ryzyka wynikającego z ekspozycji banku na ryzyko stóp procentowych w ramach przeprowadzanych przez organy nadzoru przeglądów i ocen nadzorczych⁶⁹. Tym samym organy nadzoru są zobligowane do podjęcia środków przewidzianych w ramach instrumentarium filara II w przypadku, gdy wartość ekonomiczna kapitału własnego danej instytucji zmniejszy się o ponad 15 % jej kapitału Tier I, w wyniku nagłej i nieoczekiwanej zmiany poziomu stóp procentowych, zdefiniowanej w scenariuszach kryzysowych, lub gdy instytucja doświadczy dużego obniżenia wyniku odsetkowego netto w ramach materializacji wspomnianych scenariuszy kryzysowych. Organ nadzoru będzie mógł jednak odstąpić od podjęcia działania, jeżeli uzna, że sposób zarządzania ryzykiem stopy procentowej przyjęty przez bank jest satysfakcjonujący. Szczegółowe zasady oceny tego ryzyka, w tym metodykę określania scenariuszy wstrząsowych, mają zostać opracowane przez EUNB w ramach regulacyjnych standardów technicznych⁷⁰.

⁶⁶ Art. 104a ust. 2 dyrektywy CRD.

⁶⁷ Art. 104a ust. 4 dyrektywy CRD.

⁶⁸ Art. 104b dyrektywy CRD.

⁶⁹ Przeglądy i oceny nadzorcze, o których mowa w art. 97 dyrektywy CRD.

⁷⁰ Art. 98 ust. 5 i 5a dyrektywy CRD.

2. Środki makroostrożnościowe

2.1. Kumulatywność bufora OSII i bufora ryzyka systemowego

Poza wspomnianym wcześniej rozdzieleniem uprawnień nadzorczych stosowanych w ramach filara II oraz narzędzi makroostrożnościowych, prawodawca podjął się także dokonania rewizji ram prawnych w zakresie stosowania tychże narzędzi. Jedną z najistotniejszych zmian, mającą częściowo zrekompenzować ograniczenie elastyczności w nakładaniu domiarów kapitałowych w ramach filara II (P2R) jest uznanie addytywności bufora ryzyka systemowego (ang. *systemic risk buffer*, SRB), o którym mowa w art. 133 dyrektywy CRD, oraz buforów instytucji o znaczeniu systemowym, o których mowa w art. 131 dyrektywy, niezależnie od terytorialnego zakresu stosowania pierwszego z tych buforów⁷¹. Jeżeli suma obu tych buforów przekracza wartość 5% łącznej ekspozycji na ryzyko danej instytucji, wtedy organ nadzoru musi uzyskać zgodę na stosowanie buforów w przyjętej wysokości od Komisji Europejskiej.

2.2. Bufor ryzyka systemowego

Zmianie uległy także zasady stosowania bufora ryzyka systemowego. W szczególności doprecyzowano zakres ekspozycji, do których zastosowanie może mieć ten bufor, wskazując, że mogą być to ekspozycje wyodrębnione według kryterium sektorowego (na przykład ekspozycje obejmujące kredyty hipoteczne osób fizycznych)⁷². Nowe ramy prawne dopuszczają stosowanie kilku buforów ryzyka systemowego wobec jednej instytucji, jeżeli poszczególne bufony będą miały zastosowanie do innych rodzajów ekspozycji. Tym samym łączną wartość bufora ryzyka systemowego określa się według poniższego wzoru⁷³:

$$B_{SR} = r_T * E_T + \sum E_i * r_i$$

gdzie:

B_{SR} – bufor ryzyka systemowego;

r_T – wskaźnik bufora mający zastosowanie do łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko danej instytucji;

E_T – łączna kwota ekspozycji na ryzyko;

i – indeks oznaczający podzbiór ekspozycji;

r_i – wskaźnik bufora mający zastosowanie do kwoty ekspozycji na ryzyko podzbioru ekspozycji i ; oraz

E_i – kwota ekspozycji na ryzyko danej instytucji w odniesieniu do podzbioru ekspozycji.

⁷¹ Do tej pory addytywne stosowanie wymienionych buforów było dopuszczalne pod warunkiem, że bufor ryzyka systemowego ma zastosowanie jedynie do ekspozycji w państwie członkowskim, w którym działa bank, art. 131 ust. 15 dyrektywy CRD.

⁷² Art. 133 ust. 5 dyrektywy CRD.

⁷³ Art. 133 ust. 2 dyrektywy CRD.

2.3. Bufor OSII

Zwiększono także elastyczność w zakresie nakładania bufora innych instytucji o znaczeniu systemowym (bufor OSII). Do tej pory organy nadzoru mogły nałożyć bufor w wysokości 2% łącznej ekspozycji na ryzyko obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3, teraz maksymalna wartość będzie wynosić 3%. Jeżeli organ nadzoru uzna jednak bufor OSII w wysokości 3% łącznej ekspozycji na ryzyko za zbyt niski będzie mógł go podnieść powyżej tej wartości, przy zastrzeżeniu, że Komisja Europejska, po uwzględnieniu opinii EUNB i Europejskiej Rady Ryzyka Systemowego, wyrazi na to zgodę, uznając jednocześnie, że taki środek nie powoduje nieproporcjonalnego obciążenia dla danego banku lub sektora⁷⁴.

Zmieniły się również zasady nakładania bufora OSII w przypadku instytucji, które są jednostkami zależnymi banków uznanych za globalne instytucje o znaczeniu systemowym albo inne instytucje o znaczeniu systemowym. Dotychczasowy limit ograniczał wysokość bufora OSII do wyższej z następujących wartości:

- 1% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, lub
- wartości bufora GSII albo bufora OSII, mającej zastosowanie do grupy kapitałowej banku na poziomie skonsolidowanym.

Powyższe ograniczenia zostały zastąpione nowymi, według których bufor OSII spółki zależnej globalnej instytucji o znaczeniu systemowym albo innej instytucji o znaczeniu systemowym nie może przekraczać niższej z wymienionych wartości:

- Sumy bufora GSII albo bufora OSII oraz 1% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, lub
- 3% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko albo wyższej wartości zakładanej przez organ nadzoru, zaakceptowanej przez Komisję Europejską⁷⁵.

Podsumowanie

Zmiany w rozporządzeniu CRR oraz dyrektywie CRD przyjęte, odpowiednio, rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. *zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 oraz dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. *zmieniającą dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mie-**

⁷⁴ Art. 131 ust. 5 i 5a dyrektywy CRD.

⁷⁵ Art. 131 ust. 8 dyrektywy CRD.

szanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału stanowią duży krok w kierunku zwiększenia odporności systemu finansowego na zdarzenia kryzysowe o charakterze zbliżonym do tych z 2007 r. Należy jednak pamiętać, że jest to dopiero początek zmian w zakresie regulacji determinujących zasady prowadzenia działalności bankowej w Unii Europejskiej. Przed prawodawcą Unii Europejskiej stoi jeszcze wiele wyzwań, w tym rewizja standardowej metody kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego, szczególnie istotna z perspektywy banków działających na terytorium Polski.

Bibliografia

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L176 z 27.06.2013.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L150 z 7.06.2019.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L176 z 27.06.2013.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L150 z 7.06.2019.

Pozostałe

Adoption of the banking package: revised rules on capital requirements (CRR II/CRD V) and resolution (BRRD/SRM), Komisja Europejska, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwiNkJqD7pDkAhXuAxAIHZsoC6oQFjABegQIARAC&url=https%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_MEMO-19-2129_en.pdf&usg=AOvVaw2oxV_sdcJZyFnNqcxg8bVu, 16 kwietnia 2019 r.

AFME Position Paper CRD 5/CRR2: Capital treatment of Software, Association for Financial Markets in Europe, <https://www.afme.eu/globalassets/downloads/divisions/prudential/afme-prd-software-may-2018.pdf>, maj 2018 r.

Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/publ/bcbs270.pdf>, styczeń 2014 r.

Basel III: the net stable funding ratio, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf>, październik 2014 r.

Basel III: Finalising post-crisis reforms, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>, grudzień 2017 r.

Capital requirements for banks' equity investments in funds, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/publ/bcbs266.pdf>, grudzień 2013 r.

Consultation document exploratory consultation on the finalisation of BASEL III, Komisja Europejska, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-basel-3-finalisation-consultation-document_en.pdf, kwiecień 2018 r.

EBA report on SMEs and SME supporting factor, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, <https://eba.europa.eu/documents/10180/1359456/EBA-Op-2016-04++Report+on+SMEs+and+SME+supporting+factor.pdf>, 23 marca 2016 r.

Explanatory note on the minimum capital requirements for market risk Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, https://www.bis.org/bcbs/publ/d457_note.pdf, styczeń 2019 r.

Mayordomo S., Rodriguez-Moreno M., *Support is appreciated": On the effectiveness of the SME Supporting Factor*, https://www.oenb.at/dam/jcr:3c07b931-279f-4d3f-9273-e44b-e9e5d33b/12_paper_support_is_appreciated_on_the_effectiveness_of_the_sme_supporting_factor_mayordomo.pdf, styczeń 2017 r.

Minimum capital requirements for market risk, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d457.pdf>, styczeń 2019 r.

Minimum capital requirements for market risk, styczeń 2016 r., Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d352.pdf>

Singapore to postpone bank capital rules; follows HK, Australia delays, The Business Times, <https://www.businesstimes.com.sg/government-economy/singapore-to-postpone-bank-capital-rules-follows-hk-australia-delays>, 5 lipca 2017 r.

Sytuacja sektora bankowego w 2018 roku, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2018_65694.pdf, 2019 r.

The standardised approach for measuring counterparty credit risk exposures, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, <https://www.bis.org/publ/bcbs279.pdf>, marzec 2014 r.

What does FRTB or Fundamental Review of trading book really mean?, Finextra, <https://www.finextra.com/blogposting/13536/what-does-frtb-or-fundamental-review-of-trading-book-really-mean>, 9 stycznia 2017 r.